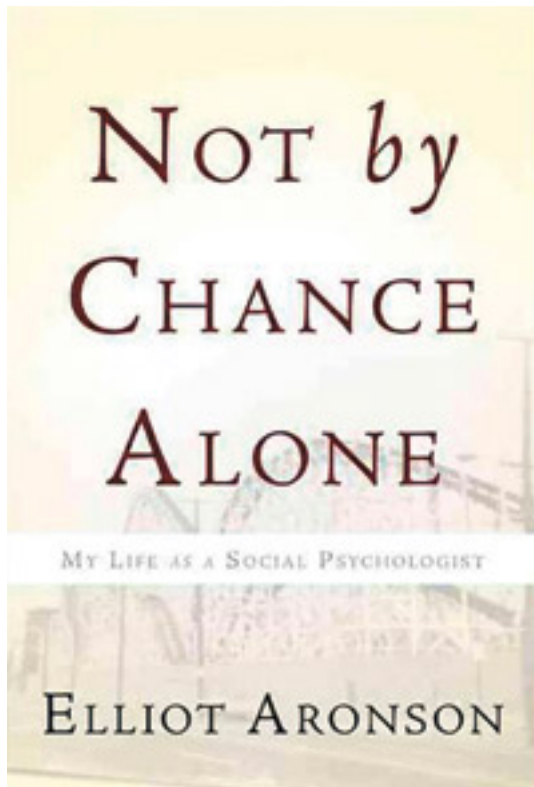

En eventyrlig klassereise

Kim Larsen
psykologspesialist

Elliot Aronson levde sin psykologi. Dette er en engasjerende og menneskelig bok om en livsreise med sosialpsykologien og om interaksjonen mellom sosialpsykologien og livet selv.

Elliott Aronson | **Not by chance alone** My life as a social psychologist. *New York: Basic Books, 2010.* 291 sider

Dette bokessayet har en litt uvanlig forhistorie. Jeg sitter i en optimal posisjon på femte rad i Palace of Arts i Budapest og skal til å oppleve Beethovens 7. symfoni. Jeg har denne i fem forskjellige innspillinger hjemme, og kjenner den ut og inn. Likevel opplever jeg den karakteristiske følelsen av sitrende forventningsfullhet som er typisk før møtet med Beethovens monumentale ånd. Beethoven er en av mine desidert største helter sammen med blant andre Dylan, Goethe og Hesse.

Møte med en helt

Jeg snur meg et kort øyeblikk for å få med meg stemningen rundt meg, og ser da rett inn i øynene på en annen av mine helter: den verdensberømte amerikanske sosialpsykologen Elliott Aronson. Som mange andre psykologer har jeg stor beundring for Aronsons klassiker *The social animal* (1972), og har også benyttet hans lærebok *Social psychology* (Aronson, Wilson & Akert, 2004) mye. Det er bare én ting som ikke stemmer; Aronson har en hvit blindestokk, og jeg har ikke fått med meg at Aronson er blind. Tvert imot, hans sosiale persepsjon overgår vel de fleste andres.

Som 14-åring fortalte Aronsons eldre bror ham at det ikke var så lurt å glede seg til sitt favorittparti i berg og dalbanen, fordi det tok gleden vekk fra andre områder av banen som kunne være like spennende.

Ikke mer tid til å tenke på dette da Beethoven er i gang og min sjel virvles inn i den grensesprengende musikken. Da konserten er slutt, vinner min forbaskede sosiale skyhet over et sterkt ønske om å hilse på Aronson, men heldigvis viser kjæresten min et mer betimelig sosialt initiativ. Aronson er vennligheten selv, på en litt typisk amerikansk måte. Dette korte møtet ender med at Aronson inviterer oss til sin forelesning i det ungarske vitenskapsakademi noen dager etter. Han forteller at han er blind etter en øyesykdom. Parallelliteten med Beethoven slår meg; en av tidenes største komponister mister hørselen og en av verdens fremste sosialpsykologer mister synet! Hvorfor kan ikke skjebnen være mer ivaretagende overfor våre største ånder?

Noen dager etter Beethoven-møtet innfinner vi oss i den staselige bygningen til vitenskapsakademiet på Roosevelt-plassen i hjertet av Budapest. Aronson forteller her levende fra sin selvbiografi som han er i ferd med å skrive. Han fokuserer særlig på sine lærere, motpolene og erkefiendene Abraham Maslow (1908–1970) og Leon Festinger (1919–1989), og hvordan han har forsøkt å ivareta arven fra dem begge.

MØTTES I BUDAPEST: Elliott Aronsons (t.v.) udogmatiske innstilling og evne til å ta det beste ut av radikalt forskjellige tilnærminger i en genuin eklektisisme gir et sympatisk inntrykk, skriver Kim Larsen (t.h.), som møtte sin helt på Beethoven-konsert i Budapest. Foto: Miklos Tehnos, Nepszabadsag

Oppvekst i slummen

I boken *Not by chance alone. My life as a social psychologist* beskriver Aronson sin eventyrlige klassereise. Dette begrepet har slått igjennom i norsk språk fordi mange av de som var unge på 1970-tallet og var med på utdanningsrevolusjonen, reiste forbi sine foreldre både med henblikk på kulturell dannelse og sosial posisjon. Aronson utførte en slik klassereise litt forut for sin tid: Han vokste opp som lutfattig i Revere-slummen utenfor Boston. Faren jobbet seg først opp til å kunne etablere en egen manufakturbutikk, men hans forsøk på klassereise ble brutalt reversert av børskrakket og nedgangstidene på 1930-tallet. Den unge Aronson tar inn de sosiale omgivelsene rundt seg. Han beskriver de sykliske familiekranglene om økonomi han var vitne til som barn, og den sosiale dynamikken han observerte da han som ungdom jobbet i et tivoli og senere som innpisker på et spillekasino. Med sin intuitive, men samtidig finurlige bruk av sosiale påvirkningsteknikker – som å få det til å høres ut som om det var mange personer i lokalet selv om det var helt tomt slik at lokalet virket tiltrekkende på forbipasserende bidro han til økt omsetning i kasinoet, og ble derfor etter kort tid forfremmet.

En skjellsettende opplevelse som skapte ytterligere interesse for sosialpsykologien, inntraff da han som barn ble mobbet for sin jødiske bakgrunn: «... I was frequently waylaid, pushed around, and occasionally roughed up by gangs of teenagers shouting anti-Semitic slogans at me. I remember sitting on a curb after one of those incidents, nursing a bloody nose and a split lip, feeling very sorry for myself – and wondering how it was that these kids could hate so much when they didn't even know me. I wondered whether they had been born hating Jews or had learned it from their parents and priests. I wondered whether, if these kids would get to know me better (and discover what a sweet and harmless kid I was), they would like me more. And if they liked me more, would they hate other Jews less?» (side 14–15). Men, ville denne mobbe erfaringen medføre empati med andre mobbeoffer?: «Hell, no. So eager was I to distance myself from other targets that I actually joined the bullies, determined to convince the bigger, tougher, more aggressive kids that I was closer to them than their victims. I took no joy in taunting the weaker boys. It was my feeble attempt to buy an insurance policy against being taunted myself» (side 15).

Politisk brytningstid

Aronson er et eksempel på en som «levde sin psykologi», og interaksjonsforholdet og dialogen mellom sosialpsykologien og livet karakteriserer hele boken. Politisk ble hans tid på college en ganske brutal brytningstid, idet Revere-slummen og utdanningsinstitusjonen utgjorde svært forskjellige subkulturer: «Like about everyone I knew back home in Revere, including all of my teachers and fellow students, I thought McCarthy was a hero... Moreover, because I believed that the Soviet Union was evil and sinister, it followed that any American Communist was a potential spy who should be punished, and McCarthy seemed to be doing just that. No one I knew would have disagreed with that position» (side 47). Aronson gikk fra å ha oppfattet senator McCarthy som en som forsøkte å beskytte demokratiet, til å betrakte hans paranoide jakt på «radikale krefter» som noe som undergravde demokratiet.

Senere møter han paradoksalt nok denne paranoide sosiale dynamikken igjen i feministisk innpakning, da ønsket om å avdekke «sexual harassment» og seksuelle forhold mellom aldrende collegeprofessorer og yngre studenter resulterte i forslag om et angiveri som på mange måter ligner mccarthyismen. Boken beskriver et fascinerende innenfra-bilde av amerikansk akademia i de turbulente 1960- og 70-årene. En illustrerende hendelse er intelligensforskeren Arthur Jensens besøk på Universitetet i California i 1977 og Aronsons møte med rasende studenter som ikke ønsket at det

ble forsket på politisk ukorrekte temaer (i dette tilfellet rase og intelligens), og heller ikke ville ha noe av ytringsfrihet på et universitet. Ganske paradoksalt.

Udogmatisk

Elliott Aronson var i sin lange karriere innom de mest berømte universitetene i USA: Brandeis, Stanford, Harvard, University of Texas og University of California at Santa Cruz. Mange av eksperimentene han var med på å utføre, og mange av hans kolleger, vil være kjent for leseren, noe som gjør boken enda mer engasjerende. Hans lærere var som nevnt den usannsynlige kombinasjonen av Abraham Maslow og Leon Festinger. Maslow betraktet Festinger som en innsnevret vitenskapelig fagidiot, og Festinger betraktet Maslow som en humanistisk tåkefyrste («His ideas are so poor they are not even wrong,» skal Festinger ha sagt om Maslow med referanse til Poppers falsifikasjonskriterium).

Spenningen mellom disse to radikalt forskjellige tilnærminger bevarte Aronson hele sin karriere: Han ivaretok arven fra Maslow ved i lang tid å være leder for sensitivetsgrupper, og fra Festinger ved å designe de mest rigorøse sosialpsykologiske eksperimenter. Denne udogmatiske innstillingen og evnen til å ta det beste ut av radikalt forskjellige tilnærminger i en genuin eklektisisme gir et sympatisk inntrykk.

Utvikling gjennom motgang

I den siste delen av boken forteller Aronson om hvordan han for litt over ti år siden plutselig våknet opp med markante synsforstyrrelser. En øyelege kunne konstatere en degenerativ øyesykdom som medfører at man blir gradvis blind. Også her er det lett å la seg beundre av hvordan Aronson tilpasser seg sin skjebne, og av hvordan han har som utgangspunkt at han skal kunne lære av alt, og at alle fasetter av livet skal kunne ha erkjennelsesmessig og personlighetsutvidende verdi.

I Revere, hvor Aronson vokste opp, ligger en fornøylespark, Revere Beach Boardwalk. Som 14-åring fortalte Aronsons eldre bror ham at det ikke var så lurt å glede seg til sitt favorittparti i berg- og dalbanen, fordi det tok gleden vekk fra andre områder av banen som kunne være like spennende. Dette rådet har Aronson tatt godt vare på, idet han avslutter boken slik: «What's my favourite part of this roller coaster I've been riding for seventy-eight years? As my fourteen-year old mentor taught me, there is no favourite part. Another way of putting it is that it is all my favourite part. All of it – the plummets of blindness and loss, as well as the exhilaration that comes from giving a compelling lecture or making an important scientific discovery, and the warmth that comes from loving and being loved by my wife, kids, grandchildren, and friends. Indeed, if I were forced to chose my favourite part, I would say right now, but I guess I could have said that anywhere along the way» (side 260–261).

Kanskje kunne da også øyeblikket hvor Aronson sitter i konsertsalen i Budapest, blind, men på slutten av en lysende karriere, klar til et møte med Beethovens spirituelle berg- og dalbane og betraktet av en for ham ukjent beundrer, også beskrives som et høydepunkt.

Not by chance alone. My life as a social psychologist er en engasjerende og menneskelig bok om Elliot Aronsons livsreise med sosialpsykologien og om interaksjonen mellom sosialpsykologien og livet selv. Et must for alle som er interessert i sosialpsykologi.

kim.larsen@so-hf.no